

## Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Tütün ve Tütün Mamulleri Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Kesitsel Bir Çalışma

Özlem ÖRSAL\*

\* Dr., Eskişehir Osmangazi  
Üniversitesi, Eskişehir Sağlık  
Yüksekokulu, Eskişehir  
e-mail: ozlorsal@yahoo.com

### Özet

**Amaç:** Bu çalışma sağlık yüksekokulu öğrencilerinin tütün ve tütün mamulleri kullanma alışkanlıkları belirlemek amacıyla yapıldı.

**Yöntem:** Bu tanımlayıcı araştırma 2006-2007 öğretim yılında 30 soruluk anket formunun yüz yüze görüşme yolu ile 360 öğrenciden, anket uygulamasını gönüllülük esasıyla kabul eden 297 (%82.5) öğrenci ile tamamlandı. Anket formu öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, tütün ve tütün mamülleri kullanma alışkanlıkları ve Fagerstom Nikotin Bağımlılık Testi sorularından oluştu.

**Bulgular:** Öğrencilerin tütün konusundaki düşünceleri incelendiğinde; psikolojik bağımlılık yaptığı (%78.3), light ürünlerin normal ürünlerle aynı etki yaptığı (%76.5), günde içilen 2-3 tütün mamülünde de zararlı olduğu (%80.3) belirtildi. Sağlık memurluğu öğrencilerinin tütün ve tütün mamülü kullanma oranı %39.8, hemşirelik öğrencilerinin %27.7, ebelik öğrencilerinin ise %36.0 olduğu saptandı. Tütün ve tütün mamülleri içen öğrencilerin %55.7'sinin 1-5 yıldır tütün ve tütün mamülleri kullandığı ve tütün ve tütün mamüllerini kullanmaya; stres, üzüntü, ayrılık (%25.7) gibi belirgin bir sebebe bağlı olduğu gözlemlendi. Tütün ve tütün mamüllerini kullananların %46.9'unun tütün ve tütün mamüllerini bırakmak istediği, %10.2'sinin bırakma hazırlığında olduğu belirlendi. Birinci ve dördüncü sınıftaki öğrencilerin ikinci ve üçüncü sınıftaki öğrencilerden tütün ve tütün mamülleri kullanımının fazla olduğu görüldü ( $p=0.001$ ). Ailesi yanında olmayanların tütün ve tütün mamülleri kullanmaları, aileleri ile birlikte yaşayan öğrencilere göre fazla olduğu istatistiksel olarak belirlendi ( $p=0.001$ ). Annesi ve babasının tütün ve tütün mamülleri kullanan durumunu öğrencinin de tütün ve tütün mamülleri kullanma durumunu etkilediği saptanmıştır ( $p=0.0001$ ).

**Sonuç:** Aldığı formasyon gereğince sağlık yüksekokulu öğrencileri tütün ve tütün mamüllerinin zararlarını ve yol açtığı hastalıkları bilmesine rağmen bu mamülleri kullanmaktan vaz geçmemektedir. Öğrencilerin tütün ve tütün mamülleri kullanmaktan vazgeçmemeleri bağımlılık olarak ele alınmalı, öğrencilerin bu bağımlılıktan kurtulabilme-

leri için, üniversitelerde gençlik danışma merkezlerinin sayısı artırılmalı ve öğrencilere bu merkezlerde bağımlılıktan kurtulmaları için destek sağlanması önerilmektedir.

**Anahtar kelimeler:** Tütün ve tütün mamülleri, prevelans, üniversite öğrencisi, hemşire, sağlık memuru, ebe.

## Smoking Habits Among Health High Schoolth Students: A Cross Sectional Study

### Abstract

**Aim:** This study aimed to determine the factors affecting to the smoking habits of students attending to health high school.

**Methods:** This descriptive study was conducted on 297 of 360 (82.5%) registered students of health high school by applying an inquiry including 30 questions via face to face method during 2006-2007 educational year. The questionnaire was including questions about socio-demographic factors of the students, the smoking habits and "The Fagerstrom Test for Nicotine Dependence".

**Findings:** It is found that, 78.3% of the students were specified that smoking has psychic addictive effects and also 76.5% asserted that light cigarettes have the same effects as the normal ones and 80.3% concluded that smoking of 2 or 3 cigarettes per day is also harmful to their health. It is observed that 39.8 of the male nursing –students, 27.7% of the nursing students and 36.0% of the midwife-school students were smoking. Of all of the students, 55.7% had reported that they have been smoking for about 1 to 5 years and 25.7% showed distress, affliction, or falling apart from their love as the most important reasons leading them to start smoking. Forty-seven percent of the smokers were willing to ex smoking and 10.2% were emotionally ready to stop smoking. The students in the first and fourth degrees were found to be smoking more than the ones in the second and third degrees ( $p=0.001$ ). The students

living away from their families were smoking more than the ones living with their family ( $p=0.001$ ). It is also found that smoker family members had an effect on the smoking habits of the students ( $p=0.0001$ ).

**Conclusions:** In conclusion, most of the students of the health high school were continuing smoking although according to their curriculum they know the cost of smoking. Therefore, smoking must be handled as a kind of dependence and the number of youth counseling centers in universities must be raised and young people must be educated for stopping smoking.

**Keywords:** Cigarette, prevalence, university student, nurse, male nurse, midwife.

## Giriş

Tütün ve tütün mamüllerini kullanma, çok yaygın bir bağımlılık çeşidi olmasının yanı sıra tütünde ve dumanında bulunan maddelerin insan sağlığı üzerine yaptığı son derece önemli zararlar nedeniyle Dünya'nın ve Türkiye'nin en önemli halk sağlığı sorunlarından biridir (Bilir 2000, WHO 2008). Türkiye Avrupa ülkeleri arasında tütün ve tütün mamüllerinin tüketiminde 2. sırayı almaktadır (WHO 1999, WHO 2008). Tütün ve tütün mamülleri kullanıcılarının sadece %15.0'i gelişmiş ülkelerde, % 85.0'i gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşamaktadır. Bundan dolayı da, gelişmekte olan ülkeler tütün ve tütün mamüllerinin kullanımından kaynaklanan olumsuz etkiler ile karşı karşıyadır. Günümüzde gelişmiş ülkelerde tütün ve tütün mamülleri kullanma eğilimleri azalma gösterirken, gelişmekte olan ülkelerde tütün ve tütün mamülleri kullanma alışkanlığı artmaktadır (WHO 1999, WHO 2008).

Dünyada her yıl 4.5 milyon kişi tütün ve tütün mamüllerini kullanmaya bağlı nedenlerden dolayı yaşamını yitirmektedir. Tütün ve tütün mamülleri kullanma alışkanlığı devam ettiği takdirde bu sayının 2030 yılında 10 milyona ulaşacağı varsayılmaktadır (WHO 1999, WHO 2008). Türkiye'de

ise 17 milyon tütün ve tütün mamülleri kullanan kişi vardır. Ve her yıl 70-100 bin kişinin (%23) tütün ve tütün mamüllerine bağlı nedenlerle yaşamını yitirmektedir (Buzgan 2006). Tütün ve tütün mamüllerinin kullanmalarının yol açtığı ölümler trafik, terör, iş kazaları vb. gibi ölümlerin toplamından beş kat fazladır (Bilir ve diğ. 2000).

Aile Araştırma Kurumu ve Türkiye İstatistik Kurumunun 2006 yılında yaptığı “Aile Yapısı” araştırmasında 18 yaş üstü nüfusta tütün ve tütün mamülleri kullanma yaygınlığı erkeklerde %50.6, kadınlarda %16.6’dır (Buzgan 2006). Tütün ve tütün mamülleri kullananların %39.0’u tütün ve tütün mamülleri kullanmaya 15-18 yaşlarında başlarken, bu yaş grubunun tütün ve tütün mamülleri kullanma hızı %30.0’dır. Tütün ve tütün mamülleri kullananların %20.0’sinin 11-14 yaşlarında kullanmaya başladıkları belirlenmiştir (Metintaş ve diğ. 1998). Gelişmekte olan ülkelerde yapılan araştırmalar, üniversite öğrencilerinin pek çoğunun üniversiteye başlamadan önce tütün ve tütün mamüllerini kullanmaya başladıklarını göstermektedir. Bu nedenle gençler tütün ve tütün mamüllerini kullanmaya başlamadan ve bağımlı hale gelmeden önce gerekli önlemler alınması için adölesan dönemde çalışmalara başlanmalıdır (Metintaş 1998, Şahin ve diğ. 2000).

Sağlık sektöründe hizmet üretenler topluma koruyucu ve tedavi edici hizmet verdikleri için, tütün ve tütün mamüllerine başlama davranışının önlenmesinde ve tütün ve tütün mamüllerini kullanmaktan vazgeçirme kampanyalarında birinci sırada görevli kişiler olmalıdır. Sağlık sektöründe hizmet üretenler tütün ve tütün mamülleri kullanmayarak; tütün ve tütün mamülleri kullanmaktan vazgeçirme kampanyalarına bizzat katılarak; toplumda örnek birey olma özelliğini göstermelidir (WHO 2005, Kutlu ve diğ. 2006). Ancak tütün ve tütün mamüllerini kullanma alışkanlığının sağlık sektöründe hizmet üretenler ve öğrenciler arasında oldukça yaygın olduğu gözlenmektedir. Tezcan’ın makalesinde belirtildiği gibi, Türkiye’de

sağlık sektöründe hizmet üretenler ve öğrencileri arasında yapılan 22 çalışmanın sonucuna göre, tütün ve tütün mamülleri kullanma alışkanlığı prevalansı sırasıyla hekimlerde %32.6-66.2, hemşirelerde %40.3-68.6 ve tıp fakültesi öğrencilerde %15.1-36.6 olarak bulunmuştur. Toplumda rol model olması muhtemel, sağlık sektöründe hizmet üretecek öğrencilerinin tütün ve tütün mamülleri kullanma alışkanlıklarından vazgeçirilmesi gerekliliği ortaya konulmuştur (Tezcan ve Yarıdım 2003).

### **Amaç**

Bu çalışmanın amacı sağlık yüksekokulu öğrencilerinin tütün ve tütün mamülleri kullanma alışkanlıklarını belirlemektir.

### **Yöntem**

#### ***Araştırmanın Türü***

Çalışma tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

#### ***Araştırmanın Evreni***

Araştırmanın evrenini İç Anadolu Bölgesi’ndeki bir üniversitenin sağlık yüksekokulunun 2006-2007 öğretim yılında öğrenim gören 177 kişi hemşirelik bölümü, 93 kişi sağlık memurluğu bölümü ve 90 kişi ebelik bölümü olmak üzere toplam 360 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem seçimi yapılmaksızın anket uygulaması hemşirelik bölümünden 159 (%89.9), sağlık memurluğu bölümünden 88 (%94.6) ve ebelik bölümünden 50 (%55.5) öğrenci, toplamda 297 (%82.5) öğrenci ile yapılmıştır (Tablo 1).

#### ***Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi ve Verilerin Toplanması***

Çalışmaya ilişkin veriler 30 soruluk anket formuyla yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Anket formu literatür değerlendirilerek araştırmacı tarafından geliştirilmiştir (Metintaş 1998, Şahin ve diğ. 2000, Karaçam ve ark 2002, Tot ve diğ. 2002, Peşken ve diğ. 2005, Durmaz ve Üstün 2006, Kılıç ve Ek 2006, Azak 2006.). Anket formunda tütün ve tütün mamüllerinin zararlarına

ilişkin düşünceler; genel tütün ve tütün mamüllerine yönelik görüşler ile hastalık etkeni olmasına yönelik görüşler olmak üzere iki ana başlıkta toplanmıştır. Öğrencilerin genel tütün ve tütün mamüllerine yönelik görüşleri ise; tütün ve tütün mamüllerini kullanma alışkanlıklarına ilişkin görüşleri, tütün ve tütün mamülleri kullanma süresi ve günde tüketilen tütün ve tütün mamül sayısı, bağımlılık derecesi, tütün ve tütün mamüllerini kullanmaya başlama nedenleri, tütün ve tütün mamülleri kullanma zamanı, bu alışkanlıktan vazgeçme nedenleri ve tütün ve tütün mamüllerinin zararlarına yönelik düşüncelerini ortaya koyan sorular yer almıştır. Öğrenci birden fazla görüşü işaretleyebilmektedir. Her görüş / madde öğrencinin katılıp katılmadığını belirttiği ikili likert tarzında sorulmuştur.

Fagerstom Nikotin Bağımlılık Testi, sıklıkla nikotin fiziksel bağımlılığını ölçmek için kullanılmaktadır. Testte yer alan sorular; uyandıktan sonraki ilk kullanım, tütün ve tütün mamüllerinin kullanmanın yasak olduğu yerlerde ki kullanım, günde içilen tütün ve tütün mamülleri sayısı, sabah saatlerinde içilen tütün ve tütün mamülleri sayısı, hasta olduğunda tütün ve tütün mamülleri kullanma durumundan oluşmaktadır. Fagerstom Nikotin Bağımlılık Testi'nin Türkçe versiyonunda Cronbach alfa 0.56 olup, nikotin bağımlılığını değerlendirmede ölçüm metodu olarak kullanılabilir (Uysal ve diğ. 2004). Fagerstom Nikotin Bağımlılık Testi'nde yer alan 6 soru 0'dan 10'a kadar puanlanır ve düşük, orta, yüksek ve şiddetli bağımlılık düzeyleri olarak derecelenir (Uysal ve diğ. 2004).

Çalışmanın ön uygulama sağlık teknisyeni olacak 10 öğrenci ile yapıldı. Anket formları 1-20 Nisan 2007 tarihleri arasında ve ankete katılan öğrenciler ile yüz yüze görüşülerek dolduruldu.

### ***Araştırmanın Etik Yönü***

Okul yönetiminden gerekli izin alınmıştır. Görüşme başlamadan önce öğrencilerden sözlü onay alınmıştır.

### ***Verilerin Değerlendirilmesi***

Elde edilen veriler SPSS 13.0 paket programında ki kare yöntemi ile değerlendirildi ve istatistiksel anlamlılık için  $p < 0,05$  değeri kullanıldı.

### ***Bulgular***

Anketi yanıtlayan öğrencilerin yaş ortalaması 21 ( $\pm 2$ ) olup, 273'i erkek (%24.6), 224'ü kızlardan (%75.4) oluşmaktadır. Sağlık memurluğu öğrencilerinin tütün ve tütün mamülleri kullanma oranı %39.8, hemşirelik öğrencilerinin %27.7, ebelik öğrencilerinin ise %36.0 olarak bulunmuştur. Kız ve erkek öğrenciler karşılaştırıldığında erkeklerde tütün ve tütün mamülleri kullanma oranı biraz yüksek olsa da oranlar birbirine yakındır. Öğrencilerin sınıflara göre dağılımında; 1. ve 4. sınıflarda tütün ve tütün mamülleri kullanımının 2. ve 3. sınıflardan fazla olduğu görülmektedir ( $p=0,001$ ). Kaldıkları yere göre; ailesi yanında olmayan öğrencilerin tütün ve tütün mamülleri kullanmaları, aileleri ile birlikte yaşayan öğrencilere göre fazladır ( $p=0,000$ ) (Tablo 1).

Anket sonuçları incelendiğinde ankete katılan öğrencilerin büyük bir bölümünün; light mamüllerin normal mamüllerle aynı olumsuz etkiye sahip olduğu (%76.5), tütün ve tütün mamülü kullanımının kadına ve erkeğe aynı oranda zarar verdiği (%67.7), tütün ve tütün mamüllerinin psikolojik bağımlılık yaptığı (%78.3), günde kullanılan 2-3 tütün ve tütün mamülünün de zararlı olduğu (%80.3); tütün ve tütün mamülleri kullanımının meme kanseri (%81.4), akciğer kanseri (%99.7), ağız kanseri (%90.9), gırtlak kanseri (%92.6), kalp-damar hastalıkları (%98.4), kronik bronşit (%96.1), yenidoğan bebek ölümü (%82.6), beyin-damar hastalıkları (%96.4), ereksiyon sorunu (%84.1), infertilite (%82.8) ve düşük (%85.1) gibi hastalıklara neden olduğu görüşü hakimdir (Tablo 2).

Öğrenci ailesinin ve öğrencinin tütün ve tütün mamülleri kullanması ve kullanmaması arasındaki ilişkiye bakıldığında; anne ve babası tütün ve tütün mamülleri kullanan öğrencilerin tütün ve

**Tablo 1:** Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Tütün ve Tütün Mamülleri Kullanma Durumları

Sosyo-demografik özellikler	Tütün ve tütün mamülleri içen		Tütün ve tütün mamülleri içmeyen		Toplam		p
	n	%	n	%	n	%	
<b>Cinsiyet</b>							
Kadın	70	31.2	154	68.8	224	100.0	.364
Erkek	27	37.0	46	63.0	73	100.0	
<b>Sınıf</b>							
1	35	49.3	36	50.7	71	100.0	.001
2	21	36.2	37	63.8	58	100.0	
3	16	18.6	70	81.4	86	100.0	
4	25	30.5	57	69.5	82	100.0	
<b>Bölüm</b>							
Hemşirelik	44	27.7	115	72.3	159	100.0	.130
Sağlık memurluğu	35	39.8	53	60.2	88	100.0	
Ebelik	18	36.0	32	64.0	50	100.0	
<b>Toplam</b>	<b>97</b>	<b>32.6</b>	<b>200</b>	<b>67.4</b>	<b>297</b>	<b>100.0</b>	
<b>Anne eğitimi*</b>							
Okur-yazar	11	32.4	23	67.6	34	100.0	.000
İlköğretim	43	23.2	142	76.8	185	100.0	
Lise	28	50.9	27	49.1	55	100.0	
Yükseköğretim	15	68.2	7	31.8	22	100.0	
<b>Anne mesleği*</b>							
Ev hanımı	65	28.1	166	71.9	231	100.0	.000
Memur	28	59.6	19	40.4	47	100.0	
Serbest meslek	4	22.2	14	77.8	18	100.0	
<b>Baba eğitim*</b>							
Okur-yazar	9	29.0	22	71.0	31	100.0	.583
İlköğretim	38	31.4	83	68.6	121	100.0	
Lise	29	30.5	66	69.5	95	100.0	
Yükseköğretim	20	40.8	29	59.2	49	100.0	
<b>Baba meslek*</b>							
İşçi	34	34.7	64	65.3	98	100.0	.437
Memur	39	36.8	67	63.2	106	100.0	
Serbest meslek	23	27.1	62	72.9	85	100.0	
İşsiz	1	14.3	6	85.7	7	100.0	
<b>Yaşadığı yer*</b>							
Akrabalarla	39	55.7	31	44.3	70	100.0	.000
Yurtta	34	29.1	83	70.9	117	100.0	
Ailesinin yanında	21	22.1	74	77.9	95	100.0	
Arkadaşlarla	1	10.0	9	90.0	10	100.0	
Diğer	2	50.0	2	50.0	4	100.0	
<b>Toplam</b>	<b>97</b>	<b>32.7</b>	<b>199</b>	<b>67.3</b>	<b>296</b>	<b>100.0</b>	

\* Birer kişi yanıt vermemiştir.

**Tablo 2:** Öğrencilerin Tütün ve Tütün Mamüllerinin Zararlarına İlişkin Görüşleri\*

Görüşler	Evet		Hayır	
	n	%	n	%
Günde içilen 2-3 tütün ve tütün mamülleri zararlı değildir	61	19.7	249	80.3
Light tütün ve tütün mamülleri daha az zararlıdır	73	23.5	237	76.5
Tütün ve tütün mamülleri psikolojik bağımlılık yapar	247	78.3	67	21.7
Tütün ve tütün mamülleri kadın ve erkeğe eşit oranda zarar verir	210	67.7	100	32.3
Tütün ve tütün mamülleri ile akciğer kanseri arasında ilişki vardır	309	99.7	1	0.3
Tütün ve tütün mamüllerinin kalp damar hastalıkları ile ilişkisi vardır	305	98.4	5	1.6
Tütün ve tütün mamülleri ile kronik bronşit arasında ilişki vardır	296	96.1	12	3.9
Tütün ve tütün mamülleri ile beyin damar hastalıkları arasında ilişki vardır	297	96.4	11	3.6
Tütün ve tütün mamülleri ile gırtlak kanseri arasında ilişki vardır	287	92.6	23	1.4
Tütün ve tütün mamülleri ile ağız kanseri arasında ilişki vardır	280	90.9	28	9.1
Tütün ve tütün mamülleri ile düşük arasında ilişki vardır	263	85.1	46	14.9
Tütün ve tütün mamülleri ile ereksiyon sorunu arasında ilişki vardır	259	84.1	49	15.9
Tütün ve tütün mamülleri ile infertilite arasında ilişki vardır	256	82.8	53	17.2
Tütün ve tütün mamülleri ile yeni doğan bebek ölümü arasında ilişki vardır	263	82.6	42	13.8
Tütün ve tütün mamülleri ve meme kanseri arasında ilişki vardır	249	81.4	57	18.6

\* Öğrenciler birden çok yanıt yazmıştır.

tütün mamülleri kullanma oranı %52.9, ailesinde tütün ve tütün mamülleri kullanmayan öğrencilerin tütün ve tütün mamülleri kullanma oranı %17.8, sadece annesi tütün ve tütün mamülü kullanan öğrencinin tütün kullanma oranı %37.5, sadece babası tütün ve tütün mamülü kullanma ora-

nı %34.4 olarak tespit edildi. Annesi ve babası tütün ve tütün mamülleri kullanan öğrencinin de tütün ve tütün mamülleri kullandığı istatistiksel olarak saptandı ( $p=0.0001$ ) (Tablo 3).

Tütün ve tütün mamülü kullanan öğrencilere uygulanan Fagerstom Nikotin Bağımlılık Testi'ne

**Tablo 3:** Öğrencilerin Demografik Özelliklerine Göre Tütün ve Tütün Mamülleri Kullanma Durumları

Tütün ve tütün mamülleri kullanan aile üyeleri	Öğrenci				Toplam		p
	Tütün ve tütün mamülleri kullanan		Tütün ve tütün mamülleri kullanmayan				
	n	%	n	%	n	%	
Anne	3	37.5	5	67.5	8	100.0	.000
Baba	31	34.4	59	65.6	90	100.0	.000
Kardeş	7	33.3	14	66.7	21	100.0	.000
Her ikisi de	37	52.9	33	47.1	70	100.0	.000
Tütün ve tütün mamülleri kullanımı yok	19	17.8	88	82.2	107	100.0	.000
<b>Toplam *</b>	<b>97</b>	<b>32.8</b>	<b>199</b>	<b>67.2</b>	<b>296</b>	<b>100.0</b>	<b>.000</b>

\* Birer kişi yanıt vermemiştir.

**Tablo 4:** Tütün ve Tütün Mamülleri İçen Öğrencilerin Fagerstrom Nikotin Bağımlılık Testine Göre Bağımlılık Dereceleleri

Bağımlılık derecesi (n=96)*	n	%
Çok az	34	35.4
Az	19	19.8
Orta	32	33.3
Yüksek	11	11.5

\* Bir kişi bağımlılık testi sorularını cevaplamamıştır.

göre; %35.4'ü az, %33.3'ü orta, %11.5'i yüksek derecede bağımlı olduğu tespit edildi (Tablo 4). Öğrencilerin %69.4'ü hayatlarında bir kez tütün ve tütün mamülü kullanmıştır. Öğrencilerin tütün ve tütün mamülleri kullanma süresi incelendiğinde; %21.6'sının 1-12 ay, %55.7'sinin 1-5 yıl ve

%22.7'sinin ise 5 yıldan fazla olduğu görüldü. Tüketilen tütün ve tütün mamüllü miktarının %63.9'unda günde 15 adede kadar, %36.1'inde ise 16-25 adede kadar olduğu tespit edildi.

Öğrencilerin %37.1'i "her durumda" tütün ve tütün mamülü kullandığını, %24.7'si ise "sınırlı ve gergin olduğu" durumlarda tütün ve tütün mamülü kullandığını belirtti (Tablo 5).

Öğrencilerin tütün ve tütün mamülüne başlama nedenleri arasında birinci sırada "stres, üzüntü, ayrılık gibi belirgin bir neden" (%25.7), ikinci sırada "merak ve arkadaş etkisi" (%13.4) olduğu tespit edildi (Tablo 5).

Tütün ve tütün mamülleri kullananların "bırakmada aşamalı değişim süreci" incelendiğinde, %46.9'u tütün ve tütün mamüllerinden vazgeç-

**Tablo 5:** Tütün ve Tütün Mamülleri İçen Öğrencilerin Tütün ve Tütün Mamüllerini Başlama-İçme-Bırakma Nedenleri

Tütün ve tütün mamüllerine başlama nedeni (n=97)	n	%
Stres, sıkıntı gibi belirgin bir soruna bağlı	35	36.0
Arkadaş etkisi	13	13.4
Merak	13	13.4
Çevre	7	7.2
Özenti	7	7.2
Ailesinde içen olduğu için	4	4.1
Daha olgun ve büyük görünmek için	2	2.0
Tütün ve tütün mamülleri reklamları	1	1.0
Birden fazla sebep	15	15.4
Tütün ve tütün mamülleri içme zamanları (n=97)		
Fark etmez	36	37.1
Sınırlı, gergin ve moralin bozuk olduğu durumlarda	24	24.7
Arkadaşlarla beraberken	21	21.6
Çay ve yemeklerden sonra	7	7.2
Özel mekanlarda	4	4.1
Önemli olaylarda	2	2.0
Arabada	2	2.0
Diğer	1	1.0
Tütün ve tütün mamüllerini bırakmayı düşünme nedeni (n=45)*		
Ekonomik güçlük	14	31.1
Zararlı olduğu için	14	31.1
Sağlık problemleri	9	20.0
Aile ve çevre baskısı	6	13.3
Diğer	2	4.4

\* 52 kişi bırakmayı düşünmemektedir.

mek istediği, %31.6'sı tütün ve tütün mamüllerini kullanmak istediği, %10.2'si bırakma hazırlığında olduğu ve %3.1'i ise tütün ve tütün mamüllerinin kullanımından vazgeçtiği tespit edildi. Tütün ve tütün mamülleri kullanan öğrencilerin %57.3'ü tütün ve tütün mamüllerini kullanmaktan vazgeçmeyi denemiştir. Bunların %31.1'ü ekonomik nedenlerden dolayı ve yine %31.1'i ise zararlı olduğu için bırakmak istediklerini belirtti (Tablo 5).

## **Tartışma**

Bu çalışmada sağlık yüksekokulu öğrencilerinin tütün ve tütün mamülleri kullanımı %32.7 iken, diğer çalışmalarda bu oran %21.6-29.2 arasında değişim göstermektedir (Karaçam ve diğ. 2002, Durmaz ve Üstün 2006, Kılıç ve Ek 2006). Yurt dışındaki üniversitelerin benzer bölümlerde eğitim gören öğrencilerle yapılan çalışmalarda tütün ve tütün mamülleri kullanma sıklığı %12.9-37.7 aralığında olduğu tespit edilmiştir (WHO 2005). Türkiye genelinde kadınların tütün ve tütün mamülleri kullanma sıklığı %16.6'dır (Buzgan 2006). Bu çalışmada, sağlık yüksekokulunda eğitim gören öğrencilerin tütün ve tütün mamülleri kullanma sıklığının, hem yurt içi hem de yurt dışında eğitim gören öğrencilerin tütün ve tütün mamülleri kullanma sıklığından daha fazla olduğu görülmektedir.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi öğrencilerin genelinde tütün ve tütün mamülleri içme sıklığı %42.5 (Metintaş ve diğ. 1998), Mersin Üniversitesi öğrencilerinde %35.0 (Tot ve diğ. 2002), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerinde %43.5 (Demirel ve diğ. 2005) ve Sağlık Astsubay Okulu'nda %43.7 (Açıkel ve diğ. 2004) bulunmuştur. Bünyesinde sağlık yüksekokulu bulunan farklı üniversitelerde yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçların birbirine yakın olduğu görülmüştür.

Tezcan ve Yardım'ın Türkiye genelinde yapmış oldukları araştırmada, hemşirelerin tütün ve tütün mamülleri kullanma sıklığı %40.3-68.6 olarak bulmuştur (Tezcan ve Yardım 2003). Bu so-

nuç bize ileride meslek hayatına atılacak olan öğrencilerin stres, yorgunluk gibi nedenlerden dolayı tütün ve tütün mamülleri kullanma oranlarının artabileceğini düşündürmektedir. Tütün ve tütün mamülleri karşıtı reklam ve kampanyasında kadınların erkeklere göre daha az etkilendikleri tespit edilmiştir. Tütün ve tütün mamülleri üretimi gerçekleştiren firmaların 1919 yılından günümüze kadar kadınları ve genç kızları hedeflemesi bu sonucun doğal bir yansımasıdır (WHO 1999, WHO 2008).

Çalışmamızda elde ettiğimiz verilere göre, erkek öğrencilerin bulunduğu sağlık memurluğu bölümünde tütün ve tütün mamülleri kullanma oranı (%37), diğer okullardaki sağlık memurluğu bölümleriyle (%33-42.7) benzerlik göstermektedir (Açıkel ve diğ. 2004, Azak 2006). Kız öğrencilerin bulunduğu bölümlerde tütün ve tütün mamülleri kullanma oranı (%31.2) diğer hemşirelikle ilgili bölümlerde yapılan çalışmalardan (%29) yüksektir (Karaçam ve diğ. 2002, Durmaz ve Üstün 2006, Kılıç ve Ek 2006). Kız ve erkek öğrenciler karşılaştırıldığında erkek öğrenciler ile kız öğrencilerin tütün ve tütün mamülleri kullanma oranları birbirine yakındır. Araştırma evreni gereği, hem hemşirelik hem ebelik hem de sağlık memurluğu bölümündeki kız öğrenciler ele alındığında, öğrencilerin genç olmaları, kadın olmaları ayrıca sağlık personeli olmaları DSÖ'nün 1999 yılında kadınların ve gençlerin tütün ve tütün mamülleri epidemisinde korunması konulu konferansında alınan kararlara uymadığımızı göstermesi bakımından önemlidir (WHO 1999, WHO 2008.). Ancak literatürde cinsiyetin tütün ve tütün mamülleri kullanımı üzerine etkisi halen net olarak belirlenmemiştir (WHO 1999, Steptoe ve diğ. 2002, Karaçam ve diğ. 2002, Kılıç ve Ek 2006, WHO 2008). Çalışmamızda cinsiyetin tütün ve tütün mamüllerinin kullanımı üzerine etkisi olmadığı saptanmıştır.

Öğrencilerin ailesi yanında veya ailesinden uzakta ikamet etme durumuna göre; tütün ve tütün mamülleri kullanımında artış görülmektedir



( $p=0,000$ ). Bu artış Metintaş ve diğerlerinin, Açıkkel ve diğerlerinin, Durmaz ve Üstün'ün, Azak'ın çalışmalarında da görülmektedir (Metintaş ve diğ. 1998, Açıkkel ve diğ. 2004, Durmaz ve Üstün 2006, Azak 2006). Üniversiteye kadar ailesinin yanında ikamet eden ve ailesiyle yakın ilişki kuran öğrenci, üniversiteye gelince arkadaşları ile yakın ilişki kurmaktadır. Arkadaşları ile kurduğu bu ilişki riskli davranışlara yönelmede uygun ortam yaratır. Gruba ait olma, bağımsızlık ve yaşamla baş etme gibi gençlerin sembolü haline gelen davranışlarla tütün ve tütün mamülleri içimi özdeşleştirildiği için bu grupta tütün ve tütün mamülleri kullanma eğilimi fazladır (Durmaz ve Üstün 2006).

Öğrencilerin tütün ve tütün mamüllerinin en fazla psikolojik bağımlılık yaptığı bulunmuştur. Aldıkları formasyon gereğince öğrencilerin tütün ve tütün mamüllerinin neden olduğu hastalıklar hakkında bilgi sahibi oldukları görüldü (%81.4-99.7). Tütün ve tütün mamüllerinin neden olduğu hastalıklar arasında öğrenciler en çok akciğer kanserini (%99.7) en az meme kanserini (%81.4) neden olduğunu düşünülmektedir. Strepteo ve diğerlerinin 23 ülkeyi kapsayan çalışmasının bulguları da bizim çalışmamızı desteklemektedir (Strepteo ve diğ. 2002). Doğru bilgi ve inanışlara sahip oldukları halde özellikle toplumdaki diğer insanlardan daha fazla olarak tütün ve tütün mamüllerinin neden olduğu hastalıklar ve hastalarla sık karşılaşmalarına karşın, hala birçoğunun tütün ve tütün mamülleri içmeye devam etmesi dikkat çekici bir durumdur (Tablo 2). Bu durum sağlık alanında öğrenim gören üniversite öğrencilerinin tütün ve tütün mamülleri kullanımını isteyerek ve zararlarını bilerek devam ettiklerini düşündürmektedir. Ayrıca tütün ve tütün mamülleri endüstrisi tütün ve tütün mamülleri karşıtı kampanyalarda sadece sağlık temasının işlenmesine izin vermesi bilgi düzeyini yükselttiğini düşündürmektedir. Gençlerin tütün ve tütün mamüllerini kullanmaya başlamasını engellemede ve bırakmasında, sadece sağlık temasını işleyen reklamların veya etkinliklerin başarılı olmadığı görülmüştür. Tütün ve tütün mamülleri en-

düstrisinin yaşayabilmesi, her yıl milyonlarca ölen ve tütün ve tütün mamüllerini bırakan kişi yerine yeni kullanıcıların tütün ve tütün mamüllerini alışmasına bağlıdır. Bu yeni kullanıcılar genellikle gençler ve çocukluk dönemindeki öğrenciler olacaktır. Öğrencilerin öğrencilik döneminin bir devresinde tütün ve tütün mamüllerini bir kez denedikleri (%69.4) gerçeğinden hareketle, Türkiye'nin %25'lik genç nüfusuyla tütün ve tütün mamülleri üreten firmaların göz bebeği olması kaçınılmazdır (Buzgan 2006).

Tütün ve tütün mamüllerinin sosyal öğrenme ve davranışsal modellerle öğrenildiği bilinmektedir. Karaçam ve arkadaşlarına göre (Karaçam ve diğ. 2002) ve bu çalışmada da anne, baba ve kardeşlerin tütün ve tütün mamülleri kullanması ile öğrencilerin tütün ve tütün mamülleri kullanma durumları arasında anlamlı ilişki saptandı ( $p=0.0001$ ). Babanın ve annenin eğitiminin artması ile tütün ve tütün mamülleri tüketiminin artmasının birbirleriyle paralellik gösterdi. Hatta çalışan kesimin daha fazla tütün ve tütün mamülleri tüketmesi dikkat çekicidir. Bu tespit bize, eğitilmiş anne ve babanın tütün ve tütün mamüllerini kullanma alışkanlığını sosyal güç olarak kabul ettiğini düşündürmektedir. Tütün ve tütün mamülleri kullanımını bıraktırma programlarının eğitilmiş ve çalışan kesime odaklı olması gerekliliği ortadadır. Ailedeki tütün ve tütün mamüllerinin kullanımı gençlerin tütün ve tütün mamülleri kullanımı başlaması üzerinde özendirici olmaktadır. Çocukluk ve öğrencilik döneminde evde pasif tütün ve tütün mamüllerinin sağlıklarının direkt etkilendiği bilinmektedir. Burada önemli olan öğrencinin korunmasız yaşlarda tütün ve tütün mamülleri kullanan rol modelleri ile birlikte yaşaması ve tütün ve tütün mamülü kullanımını kültürün olarak kabul etmesidir (WHO 1999, Durmaz ve Üstün 2006, WHO 2008).

Çalışmamızda öğrencilerin %49.8'i 16-20 yaş arasında tütün ve tütün mamülleri kullanmaya başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde yapılan araştırmalar, üniversite öğrencilerinin çoğunun üniversiteye başlamadan önce tütün ve tütün ma-

mülleri kullanmaya başladıklarını göstermektedir (WHO 1999, Şahin ve diğ. 2000, Karaçam ve diğ. 2002, WHO 2008). Öğrenciler için bu dönemler yaklaşık olarak liseyi bitirip üniversiteye başladığı dönemlerdir. Kişiliğini geliştirmeye, bağımsızlığını ispata çalışan gençler için üniversiteye başlama, aileden ayrılma, farklı bir çevrede yeni arkadaşlar tanıma, dolayısıyla kendini kabul ettirebilme gibi zorlukları beraberinde getirmektedir. Bu hassas dönemde gençlerin tütün ve tütün mamüllerini kullanmaya alışması daha kolay görünmektedir (WHO 1999, Karaçam ve diğ. 2002, WHO 2008.). Tütün ve tütün mamülleri üreticisi firmalar 14-24 yaş grubunun tütün ve tütün mamülleri kullanma prevalansını, marka tercihlerini, pazarlama tekniklerini sürekli araştırmaktadır. Tütün ve tütün mamülleri reklamları yasaklanmasına rağmen üretici firmalar farklı teknikler ile tütün ve tütün mamülü kullanımını özendirerek markalarını ön planda tutmaktadır (WHO 1999, WHO 2008). Bu da bize tütün ve tütün mamüllerinin kullanılmamasına yönelik eğitiminin adölesan yaşlarda başlaması gerektiğini göstermektedir. Sağlık Bakanlığının ulusal tütün kontrol programı 2008-2012 eylem planında 15 yaş üzerinde tütün ve tütün mamülleri kullanmayanların oranını %80'nin üzerine çıkarmaya çalışmaktadır. Böylelikle gençler tütün ve tütün mamülleri kullanmaya başlamadan ve bağımlı olmadan önce önlem alınabileceği düşünülmektedir.

Fagerstom nikotin bağımlılık testine göre yaptığımız çalışmada nikotine az bağımlılık derecesi (%35.4) Durmaz ve Üstün'ün yaptığı çalışmadan (%63.59), Güneş ve arkadaşlarının çalışmasından (%89.6) daha düşük oranda olduğu saptandı (Güneş ve diğ.1997, Durmaz ve Üstün 2006.). Bu sonuç Sağlık Yüksek Okulu öğrencilerinin daha yüksek düzeyde nikotine bağımlı olduğunu göstermektedir. Yapılan Fagerstom nikotin bağımlılık testine göre nikotine az bağımlılık daha çok psikolojik bağımlılığı düşündürürken, nikotine yüksek bağımlılık daha çok fiziksel bağımlılığı ortaya koymaktadır.

Araştırmamızda tütün ve tütün mamüllerini kullanmaya başlama nedenleri arasında birinci sırada “stres, üzüntü, ayrılık” (%25.7), ikinci sırada ise “merak” ve “arkadaş çevresine bağlı” (%13.4) olduğu görüldü. Yapılan diğer araştırmada öğrencinin grup arkadaşlarının tütün ve tütün mamülleri kullanmasının bir büyüme olarak algılandığı, akran grubunda bu davranışa özenmenin ve gruba ait olma duygusunun tütün ve tütün mamüllerine başlamada önemli faktör olduğu tespit edilmiştir (Karaçam ve diğ. 2002, Açikel ve diğ. 2004, Azak 2006, Kılıç ve diğ. 2006).

Çalışmamıza göre, tütün ve tütün mamülleri kullanan öğrencilerin %46.9'u tütün ve tütün mamüllerini bırakmak istemesine rağmen, diğer çalışmalarda bu oran %66-80'dir (Karaçam ve diğ. 2002, Açikel ve diğ. 2004, Azak 2006.). Tütün ve tütün mamülleri kullanan öğrencilerdeki bırakma isteği umut verici gibi görünse de bu isteğin yaşama geçirilmesi düşük düzeydedir. Bu sonuçlar tütün ve tütün mamülleri kullanan gençlerde etkin ve planlı bir tütün ve tütün mamüllerini bırakma programının uygulanmasına işaret etmektedir.

## **Sonuç**

Bu çalışmanın ortaya koyduğu sağlık yüksekokulu öğrencilerinin tütün ve tütün mamülleri kullanma oranı diğer bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin kullanım oranlarına yakın olsa da, üniversitelerin hemşirelik bölümü öğrencilerinin kullanımından daha yüksektir. Bağımlılık düzeyleri sadece psikolojik bağımlılık boyutunun üzerindedir. Tütün ve tütün mamülleri kullanan öğrenciler mezun olmalarına kadar tütün ve tütün mamüllerini bırakıp bırakılmadığı takip edilmelidir.

Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin tütün ve tütün mamüllerinin kontrolünün sağlanabilmesi için önlemler paketinin gurubun özelliklerine göre ayarlanması gerekmektedir. Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin tütün ve tütün mamülleri kullanmaya başlamasını engellemede ve bırakmasında, sadece sağlık temasını işleyen derslerin başarılı olmadığı görülmüştür. Tütün ve tütün mamül-

leri reklamlarındaki gibi gençleri etkileyen modeller seçilerek, gençlerin kişiliğini, kişisel gelişimini ve gücünü vurgulayan mesajların kullanılması gerekmektedir.

Tütün ve tütün mamüllerini kullanmaya yeni başlayan ve az nikotin bağımlısı olan sağlık yüksekokulu öğrencilerine, tütün ve tütün mamüllerini kullanmayı bırakmada stresle başa çıkma yöntemlerinin öğretilmesi önerilmektedir. Ayrıca üniversitelerde gençlik danışma merkezlerinde tütün ve tütün mamüllerini kullanmayı bırakma teknikleri ve kendini kontrol etme konusunda gerekli destekler sağlanmalıdır.

### Teşekkür

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eskişehir Sağlık Yüksekokulu öğretim elemanı Songül Yıldırım'a ve hemşirelik 2006-2007 4. sınıf öğrencileri Banu Başaran, Hacer Yoprak, Nazmiye Çelik, Ayşe Alabaş, Filiz Hamarat'a gerek anketlerin uygulanması gerekse veri girişinde çalışmaya verdikleri destek için teşekkür ederim.

### Kaynaklar

**Açikel CH, Kılıç S, Uçar M, Yaren H, Türker T** (2004) Sağlık astsubay meslek yüksekokulu öğrencilerinde sigara içme durumu ve etki eden faktörler. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*. (Electronic version) 3 (8)178-185

**Azak A** (2006) Sağlık memurluğu öğrencilerinin sigara kullanımını etkileyen faktörler. *Türk Toraks Dergisi*. (Electronic version) Ağustos; 7 (2) 120-124

**Bilir N, Doğan BG, Yıldız AN** (2000) Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanun'a uyum düzeyi. Ankara: Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı Yayınları;.

**Demirel Y, Sezer RE** (2005) Sivas bölgesi üniversite öğrencilerinde sigara kullanım sıklığı. *Erciyes Tıp Dergisi*; 27: 1-6.

**Durmaz A, Üstün B** (2006) Determination of Smoking Habits and Personality Traits among Nursing Students. *Journal of Nursing Education*. (Electronic version) 45(8) 328-333

**Karaçam Z, Kitis Y, ve Çetin H** (2002) Hacettepe Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları

öğrencilerinin sigara içme durumu ve sigaraya ilişkin davranışları. *Hemşirelik Forumu Dergisi*, 5(1), 47-52.

**Kılıç N, Ek HN** (2006) Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu ve Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin sigaraya yönelik bilgi, tutum ve davranışları. *Sağlık Bilimleri Dergisi*. 15(2) 85-90,

**Buzgan T** (2006) Ulusal Tütün Kontrol Programı 2008-2012 Eylem Planı. *Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı*, Ankara. (Electronic version)

**Kutlu R, Marakoğlu K, Çivi S** (2005) Selçuk Üniversitesi Tıp Fakültesi hemşirelerinde sigara içme durumu ve etkileyen faktörler. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*. 27 (1): 29-34,

**Metintaş S, Sarıboyacı MA, Nuhoglu S** (1998) Smoking patterns of university students in Eskisehir, Turkey. (Electronic version) *Public Health*. 112: 261-264

**Peşken Y, Canbaz S, Sünter AT, Tunçel EK** (2005) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencilerinde sigara içme sıklığı ve etkileyen faktörler. (Electronic version) *Bağımlılık Dergisi*. 6: 111-116.

**Steptoe A, Wardle J, Cui W, Baban A, Glass K, Pelzer K, Tsuda A & Vinck J** (2002) An international comparison of tobacco smoking, beliefs and risk awareness in university students from 23 countries. (Electronic version) *Addiction*. 97, 1561-1571

**Şahin Ü, Öztürk M, Ünlü M, Uskun E, Akkaya A** (2000) Üniversite öğrencilerinin sigara kullanım ve bağımlılık düzeylerini etkileyen faktörlerin irdelenmesi. (Electronic version) *Akciğer Arşivi Dergisi*. 1:73-9.

**Tezcan S, Yardım N** (2003) Türkiye'de çeşitli sağlık kurumlarında doktor, hemşire ve tıp fakültesi öğrencilerinin sigara içme boyutu. (Electronic version) *Tüberküloz ve Toraks Dergisi*. 51(4): 390-397

**Tot Ş, Yazıcı K, Yazıcı AE, Erdem P, Bal N, Metin Ö, Çamdeviren H** (2002) Mersin Üniversitesi öğrencilerinde sigara ve alkol kullanım yaygınlığı ve ilişkili özellikler. (Electronic version) *Anadolu Psikiyatri Dergisi*; 3(4): 227-231.

**Uysal MA, Kadakal F, Karşıdağ Çağatay, Bayram NG, Uysal Ö, Yılmaz V** (2004) Fagerstrom test for nicotine dependence: Reliability in a Turkish sample and factor analysis. *Tüberküloz Toraks Dergisi*. 52(2): 115-121

**WHO** Report on the Global Tobacco Epidemic, 2008 - The MPOWER package (Electronic version) online [http://www.who.int/tobacco/mpower/mpower\\_report\\_full\\_2008.pdf](http://www.who.int/tobacco/mpower/mpower_report_full_2008.pdf), Retrieved March 28, 2009

**WHO** Report on International Conference on Tobacco and Health. Avoiding the tobacco epidemic in Women and Youth. Kobe 1999 (Electronic version) online <http://tobacco.who.int/> Retrieved March 28, 2009